

Katarzyna Jachymek

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

ORCID: 0000-0002-5628-6111

jachymek.kasia@gmail.com

ZASTOSOWANIE KLUCZA KODOWEGO JAKO NARZĘDZIA ANALIZY ETYKI KOMUNIKACYJNEJ (NA PODSTAWIE DYSKUSJI O WYBORZE NACZELNIKA ZHP)

KEY CODE AS A TOOL IN ANALYSIS OF ETHICAL COMMUNICATION (BASED ON DISCUSSION OF THE ELECTION OF HEAD IN POLISH SCOUTING AND GUIDING ASSOCIATION)

Abstrakt: Artykuł prezentuje problem współczesnej etyki słowa, skupiając się na komunikacji w Związku Harcerstwa Polskiego. Materiał badawczy został zaczerpnięty z fanpage'a Z24 na portalu Facebook, dlatego w badaniu uwzględniono także specyfikę języka Internetu. Na podstawie literatury przedmiotu stworzono klucz kodowy składający się z 34 wyznaczników służący analizie etycznych zachowań komunikacyjnych. Jako przykład zastosowania klucza kodowego do badań lingwistycznych, treści z fanpage'a przeanalizowano pod kątem 14 z wyodrębnionych wyznaczników. Dzięki temu ustalono, że w komunikacji Z24 obecne są zarówno etyczne (stosowanie zwrotów grzecznościowych, wyrażanie życzliwości, korzystanie z rzeczowej argumentacji oraz respektowanie partnerów komunikacji jako równorzędnych), jak i nieetyczne (przejawy hejtu, prześmiewczość i obrażanie, korzystanie z argumentów *ad personam*, wulgaryzacja wypowiedzi) aspekty komunikacji. Rozpoznano także dwojaką opozycję „my–oni”: obejmującą 1) członków i osoby spoza organizacji, 2) osoby z wnętrza organizacji reprezentujące odmienne poglądy.

Słowa kluczowe: etyka komunikacyjna, klucz kodowy, aksjolingwistyka, socjolingwistyka, Związek Harcerstwa Polskiego

Abstract: The article presents the problem of contemporary communication ethics, in the perspective of communication in the Polish Scouting and Guiding Association. The research material comes from fanpage Z24 on Facebook, therefore, the specificity of the Internet language is included in the study. On the basis of a review of the literature related to communication ethics 34 indicators of ethical language are extracted, formed in the key code. To prove the scientific value of key code in the analysis of communication ethics the content of Z24 was described from the perspective of 14 determinants. It was

found that aspects of communication on the Z24 are both ethical (use of polite phrases, expressing kindness, using factual arguments and respecting communication partners as equal) and unethical (manifestations of hatred, mockery and insult, using personal arguments, vulgarizing statements). A two-fold “us-them” opposition was also identified: 1) members and people from outside the organization, and 2) people from inside the organization representing different views.

Key words: communication ethics, key code, axiolinguistics, sociolinguistics, Polish Scouting and Guiding Association

Paradygmat etyki komunikacyjnej jest coraz częściej przyjmowany przez badaczy porozumiewania się. Za Anną Cegiłą przyjmuję, że etyka komunikacyjna to „dziedzina nauki lub wiedzy humanistycznej, zajmująca się badaniem, opisem i oceną sposobów posługiwania się językiem w jego relacji do przyjętych przez społeczeństwo wartości oraz ustaleniem norm użycia słowa, które sprzyjają ochronie tych wartości” (Cegiła, 2014a, s. 9). Współcześnie zmiany w normach komunikowania wpływają przede wszystkim z nowoczesnych metod przekazu informacji – zwłaszcza za pomocą Internetu. Najczęściej badania w tym obszarze dotyczą mediów jako takich, kultury polityki lub mowy nienawiści jako zjawiska (zob. Kępka, 2019; Trzaskowski, 2019; Benenowska i Laskowska, 2018; Nijakowski, 2008). Nie tylko sposób wyrazu, ale także jego wymiar etyczny to zagadnienia istotne z perspektywy rozwoju współczesnej polszczyzny. Niemniej dotychczas przeważająca jest refleksja nad etycznością języka w wymiarze norm ogólnospołecznych, bez odniesienia do kontekstu poszczególnych grup społecznych¹. W dobie *public relations* oraz dbania o wizerunek organizacji zasadne wydaje się zwrócenie uwagi na respektowanie przez zbiorowości norm ogólnych moralności społecznej². W artykule chcę skupić się na respektowaniu etycznych zasad komunikacji na podstawie publicznych rozmów w Związku Harcerstwa Polskiego (ZHP). Oceny zachowań komunikacyjnych dokonam na podstawie klucza kodowego ułożonego w wyniku przeglądu dotychczasowych wyznaczników etyki w języku³, wskazując jednocześnie na zasadność stosowania tego narzędzia podczas badania etyki komunikacji.

Własny klucz kodowy ułożyłam na podstawie analizy opracowań naukowych, wyszukanych po słowach kluczowych *etyka słowa* oraz *etyka komunikacyjna* w wyszukiwarkach Google Scholar (<https://scholar.google.com/>) i Nukat. Katalog

¹ Wyjątek stanowią nieliczne analizy z obszaru marketingu (np. Smoleń-Wawrzusiszyn, 2015) i biznesu (Wierzbicka-Piotrowska, 2018). Gros analiz dotyczących etyki nie wiąże się bezpośrednio z kwestiami językowymi, lecz ze sposobami działań.

² Por. dyskurs określonych wspólnot, Kaproń-Charzyńska i Wiśniewski, 2018, s. 80.

³ Klucz kodowy (inaczej klucz kategoryzacyjny) to narzędzie wykorzystywane głównie w analizie zawartości, w celu powiązania analizy jakościowej dotyczącej interesujących treści z analizą ilościową (określeniem, ile tego typu treści występuje w badanym materiale) (Maj, 2013, s. 140). Dzięki jego zastosowaniu można nie tylko wyodrębnić rodzaje analizowanych zjawisk, ale również wskazać częstotliwość (powszechność) ich występowania w omawianym zbiorze tekstów. Koncepcja kodowania postów – analogiczna do wykorzystanej w artykule – została przedstawiona w publikacji *Internetowa kultura obrazania?*, zob. Krejtz, 2012.

zbiorów polskich bibliotek naukowych (<http://katalog.nukat.edu.pl/>) oraz analiz wskazanych w dołączonych bibliografiach. Ze znalezionych tekstów wyekscerpowałam kategorie, którym badacze przypisali znaczenie etyczne. W kluczu kodowym zestawiałam zasady etyki językowej i zachowania im przeczące, łącznie 34 kategorie, przez których pryzmat przeanalizowałam komunikację Z24 – fanpage’a na portalu Facebook, będącego nieformalnym miejscem dyskusji członków ZHP. Szczegółowe omówienie kategorii z klucza jest przedmiotem innego artykułu – *Wyznaczniki etyki komunikacyjnej. Klucz kodowy* (Jachymek 2022). W tym miejscu przywołuję jedynie 14 wybranych, aby zaprezentować wykorzystanie klucza kodowego jako narzędzia analizy etyki komunikacyjnej (zob. tab. 1. Wyznaczniki etyki komunikacyjnej). Należy podkreślić, że skonstrastowanie zachowań językowych nie zawsze jest równoznaczne z pozytywną lub negatywną oceną, a wskazuje na ich zróżnicowanie i służy uporządkowaniu tekstów do interpretacji.

Tabela 1. Wyznaczniki etyki komunikacyjnej

realizacje pozytywne	realizacje negatywne
mówienie na „pan/pani”: Drąg, 2016; Marcjanik, 2007, s. 44–47 → „druhu/druhno”	mówienie na „ty”: Drąg, 2016; Grzenia, 2006, s. 67; Marcjanik, 2007, s. 36–43; Pachowicz, 2012; Pręgowski, 2012, s. 35
szanowanie jako równorzędnego partnera, sygnalizowanie subiektywności: Marcjanik, 2007, s. 109; Ożóg, 2005, s. 11; Pręgowski, 2012, s. 103, 104	prześmiewczość, szerzenie złych opinii, wykładniki oczywistości sądu, protekcyjność: Cegiela, 2014a, s. 111; Marcjanik, 2007, s. 109, 112; Puzynina, 1997, s. 190
życzliwość, uprzejmość: Marcjanik, 2007, s. 13–19; Marcjanik, 2012; Ożóg, 2005, s. 11; Pręgowski, 2012, s. 106–111, 157; Puzynina, 1997, s. 76, 77	hejt (bezpodstawne ocenianie, wykorzystywanie błędnych argumentów), trollowanie (prowokacja, obraza, kontrowersja): Bauer, 2009, s. 54, 56; Bialek-Szwed, 2020, s. 331; Biniewicz, 2009, s. 191; Drąg, 2016, s. 162, 163; Pręgowski, 2012, s. 169; Urzędowska, 2017, s. 178; Trzaskowski, 2019, s. 39, 40
argumentacja rzeczowa: Cegiela, 2014a, s. 159; Cegiela, 2014b, s. 26, 27	argumenty <i>ad personam</i> : Cegiela, 2014a, s. 168, 169; Marcjanik, 2007, s. 109; Pręgowski, 2012, s. 167
asteryski (wykropkowanie wulgaryzmów): Grzenia, 2006, s. 121, 122; Urzędowska, 2017, s. 184	wulgaryzmy: Bialek-Szwed, 2020, s. 332; Kaproń-Charzyńska i Wiśniewski, 2018, s. 80; Urzędowska, 2017, s. 175; Warda-Radys, 2019, s. 96
staranność, dokładność [Marcjanik, 2007, s. 21; Pręgowski, 2012, s. 127–137, 156]	niedbanie o poprawność formy: Grzenia, 2006, s. 93; Marcjanik, 2007, s. 11; Urzędowska, 2017, s. 176
my–oni (spoza grupy): Cegiela, 2014a, s. 48, 67, 68, 80; Chudzik, 2019, s. 110; Kaproń-Charzyńska i Wiśniewski, 2018, s. 80; Pachowicz, 2012, s. 143; Puzynina, 1997, s. 78	my–oni (w obrębie jednej grupy): Cegiela, 2014a, s. 48, 68; Kaproń-Charzyńska i Wiśniewski, 2018, s. 80; Chudzik, 2019, s. 110

Źródło: oprac. własne.

Przestawiana w artykule analiza obejmuje komunikaty oraz dyskusje prowadzone przez autorów i obserwatorów fanpage’a Z24 na portalu Facebook. Jest to strona przekazująca informacje bieżące dotyczące Związku Harcerstwa Polskiego,

a z uwagi na kryzys wywołany pod koniec 2020 r. odwołaniem naczelniczki ZHP stała się polem szerokiej dyskusji organizacyjnej. Warto dodać, że interakcje w Internecie opierają się na wartościach stosowanych poza siecią (Pręgowski, 2012, s. 102), a wyrażanie opinii w komentarzach wiąże się z wartościowaniem, przez co można mówić o ich wymiarze etycznym (Kaproń-Charzyńska i Wiśniewski, 2018, s. 82). W analizie uwzględnijmy aspekty pragmatolingwistyczne ze względu na odniesienie do kategorii kontekstu (pomocnej przy interpretowaniu wypowiedzi) oraz aksjolingwistyczne – w zakresie oceniania zastosowanych form językowych (Benenowska i Laskowska, 2018, s. 8).

Kontekst organizacyjny

Związek Harcerstwa Polskiego to największa organizacja harcerska w Polsce, oficjalnie działająca od 1918 roku. Zgodnie ze swoją misją chce wpływać na doskonalenie młodych (działania ZHP skierowane są do osób w wieku 6–21 lat) w wielu aspektach życia – co można uznać za pozytywne i wspierające rozwój społeczno-kulturalnego kapitału kraju⁴. Faktem jest jednak, że na wizerunek organizacji wpływają nie tylko jej deklaracje i działania, ale także tocząca się wokół niej dyskusja.

Pod koniec 2020 roku do Rady Naczelnej ZHP wpłynął pierwszy w historii organizacji wniosek o odwołanie Naczelniczki ZHP. Wydarzenie to zdecydowanie podzieliło harcerskie środowisko i wywołało swego rodzaju kryzys organizacyjny. Za sprawą możliwości, jakie dają nowe technologie, kryzys szybko został dostrzeżony na arenie publicznej⁵. Błyskawicznie działającym źródłem aktualnych informacji stał się fanpage Z24 na portalu Facebook⁶. Warto dodać, że był i nadal (stan na 13.12.2022) jest on widoczny dla każdego użytkownika Internetu, nawet nieposiadającego konta na Facebooku.

Zamieszczonym na Z24 treściami chcę się przyjrzeć z perspektywy etyczności zachowań językowych, która moim zdaniem ma wpływ na wizerunek ZHP. Specyfika komentarza internetowego jako gatunku sprzyja stosowaniu nieetycznego języka (Trzaskowski, 2019, s. 37)⁷, dlatego wybrany przedmiot badań może stanowić wartościowe materiały do obserwacji zagadnień z dziedziny etyki komunikacji. Z uwagi na szerokie dyskusje nad sytuacją organizacji do analizy wybieram jedynie treści z marca 2021 r. Jest to moment kulminacyjny dyskusji nad podejmowanymi

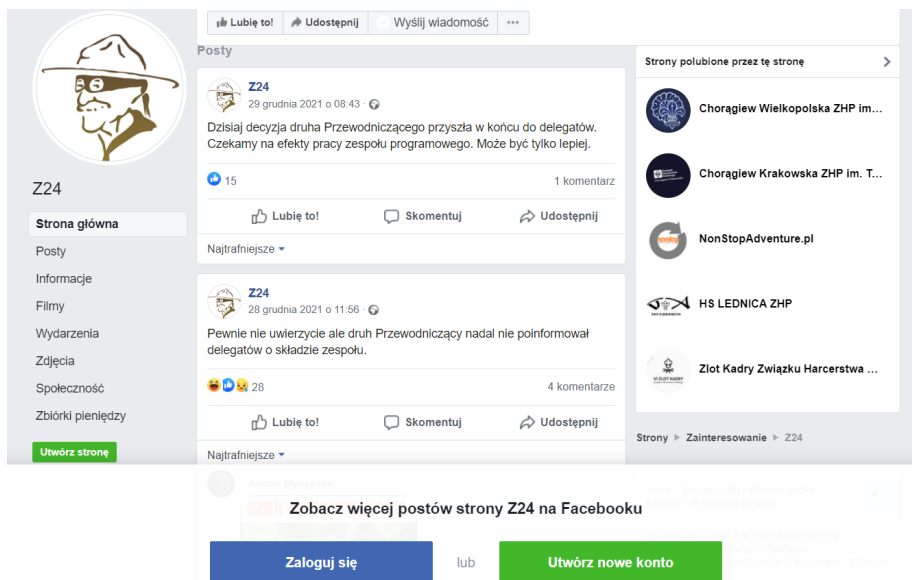
⁴ Por. Misja ZHP, *Zhp.pl*, <https://zhp.pl/odkryj/misja-zhp/> [dostęp 7.05.2021].

⁵ Por. Sulowski, 2021, Sierackiewicz, 2021, PAP, 2021.

⁶ Z24 nie jest oficjalnym kanałem komunikacji ZHP. Na Facebooku organizacja prowadzi stronę pod oficjalną nazwą – ZHP: <https://www.facebook.com/ZHPpl/> [dostęp 7.05.2021].

⁷ M.in. przez dużą i w zasadzie nieograniczoną dowolność publikowania treści (brak jasnych zasad i ich egzekwowania) – zarówno etycznych, jak i nieetycznych.

działaniami – po wygaszeniu mandatu naczelniczki Anny Nowosad (6.02.2021, <https://zhp.pl/2021/rada-naczelnia-zhp-odwolala-naczelniczke-zhp>) wybrano na nowego naczelnika Grzegorza Woźniaka (13.03.2021, <https://zhp.pl/2021/hm-grzegorz-wozniak-nowym-naczelnikiem-zhp>). Analiza komunikacji z marca 2021 r. ukaże zatem organizację w momencie zmiany kierownictwa i odzwierciedli harcerskie nastroje związane z zaistniałymi wydarzeniami.

Źródło: <https://www.facebook.com/pages/category/Interest/Z24-189948942139/> [dostęp 3.01.2022].

Etyka komunikacji – analiza treści

Zachowania grzecznościowe

Jak wskazuje Marcjanik, niepoprawny sposób wyrażania się świadczy o braku szacunku dla współmówcy (2007, s. 109), dlatego o zachowaniach grzecznościowych można mówić również w kontekście etycznym. Oficjalne zwroty do adresatów, zwroty grzecznościowe stosowane wobec osób nieznanym (*pan/pani*) są obecne jedynie w komentarzach na Z24. Autorzy fanpage’a zwracają się do swoich odbiorców bezpośrednio, na „ty” – jednocześnie podkreślając szacunek za pomocą wielkich liter: „Mamy dla Was coś specjalnego!”. W sekcji komentarzy można znaleźć oba warianty zwrotów. Przez specyficzny charakter grupy odbiorców w komunikacji nie pojawiają się zwroty *pani/panie* właściwe dla języka ogólnego. Zastąpiono je harcerskimi zwrotami *druhno/druhu*, które w ZHP są

stosowane do osób wyższych rangą oraz nieznajomych, o których wiadomo, że należą do organizacji. Mimo że nie wszyscy odbiorcy Z24 to harcerze, jedynie ten rodzaj form grzecznościowych pojawia się w wypowiedziach („Mógłbym się zgodzić z Druhną”), co prawdopodobnie jest przejawem przyjętej w organizacji konwencji komunikacyjnej. Można spotkać również formę skrótową – w przypadku mówienia o osobach trzecich: „Z mojego punktu widzenia odwołanie dh Ani było obarczone błędem formalnym”. Dzięki możliwości oznaczania osób, do których kierowana jest wypowiedź, zwroty grzecznościowe łączone są z imieniem lub imieniem i nazwiskiem: „Iga Nowak, druho Igo, RN nie podważyła decyzji Zjazdu”⁸. Oznaczanie w postach i komentarzach dyskutujących na Z24 wpływa jednocześnie na dominację zwrotów bezpośrednich.

W większości przypadków zwroty w 2. osobie występują w wypowiedziach zawierających odnośnik do konkretnej osoby⁹ – dzięki temu łatwo ją zidentyfikować (link przenosi do jej profilu). Jest to także sposób na zwrócenie uwagi na wypowiedź – oznaczony natychmiast jest informowany o wiadomości „ze swoim udziałem”. Funkcja ta sprawia, że niekiedy dochodzi do przemieszania obu sposobów zwracania się: „Iga Nowak, może druha przybliżyć sposób wyboru tych 20%?”. Zarówno dominacja zwrotów „ty”, jak i mieszanie ich ze zwrotami *druho*/*druhu* są przejawami automatyzacji systemu odpowiedzi oraz zwiększającej się współcześnie tolerancji na zwroty bezpośrednie. Warto jednak przytoczyć jeden komentarz omawiający to zjawisko:

██████████ najpierw jestem "zacięty", teraz "bezczelny".
Wystarczy tych komunikatów TY i rozmowy w trybie zarzutów. To jest właśnie ta mowa i tryb komunikacji jakiej wg uchwał ostatniego zjazdu nadzwyczajnego miało nie być. Kończę ten wątek.

Like · Reply · 7w

Zauważono, że zwroty bezpośrednie skracające dystans między rozmówcami mogą sprzyjać krzywdzącej ocenie drugiego.

Wśród innych zachowań grzecznościowych na fanpage'u Z24 można zauważyć: gratulacje („Brawo RN 🥰”), życzenia („Trzymam kciuki za Druha Grzegorza!”; „Wszystkiego najlepszego z okazji imienin!”), pozdrowienia („Buziaki 🤗🤗”), podziękowania („dzięki za podpowiedź”), przeprosiny („przepraszam serdecznie”) oraz płynące z obu stron apele o spokojną dyskusję i współpracę („musimy rozma-

⁸ Ze względu na ochronę danych osobowych wszystkie wypowiedzi zostały zanonimizowane (pozbawione odniesień osobowych, z wyłączeniem osób publicznych w ZHP). Istotne dla analizy zwroty do adresata zastąpiłam fikcyjnymi danymi, w zależności od płci: Iga Nowak/Jan Wójcik.

⁹ Prawdopodobnie wynika to z automatycznego oznaczania osoby, przy której wypowiedzi kliknie się „odpowiedz”.

wiać. Spokojnie”), których różnorodność świadczy o wysokiej kulturze biorących udział w dyskusjach.

Kochany Peju Z24, dalibyście już spokój. Zadziałały procesy demokratyczne, choćby nie wiem jak ułomne, to jednak zgodne ze Statutem. Teraz zamiast kopać po kostkach może byście zapytali nową komendę jak pomóc.

Like · Reply · 6w

10

Specyficznym dla mediów społecznościowych sposobem artykułowania zachowań grzecznościowych jest stosowanie emotikonów jako reakcji na komentarze. Na Facebooku zarówno na posty, jak i komentarze innych użytkowników można obecnie zareagować za pomocą siedmiu naklejek: *lubię to*, *super*, *ha ha*, *wow*, *przykro mi*, *wrr* oraz najnowszej – *trzymaj się*¹¹. Emotikony i zamieszczone w komentarzach, i stanowiące reakcję na nie służą wyrażaniu emocji, dlatego je także uwzględniam w analizie, a cytując, przytaczam w postaci zrzutów ekranu, rezygnując z transliteracji¹².

Szacunek i subiektywność

Zaznaczanie subiektywności wypowiedzi przejawia się m.in. odwoływaniem się do własnego doświadczenia. Komentujący wskazują, że ich tezy wynikają bezpośrednio z obserwowanych przez nich sytuacji – jest to tzw. argument z doświadczenia, np.

Dodatkowo w momencie problemów z wędrownictwem mogą być hufce gdzie tych wędrowników nie będzie (znam hufce gdzie jest dziura pokolenionwa i nie ma osób w tym wieku

██████████ ale zdało się że byli i aktywni, w innych chorągwiach to się dzieje non stop, np z doświadczenia powiem o Dolnośląskiej, tam w każdej kadencji jest 2 albo 3 KH w składzie KCh

Like · Reply · 6w

Innym sposobem jest stosowanie formuł asekuracyjnych (*może*, *chyba*), które wskazują na możliwość popełnienia błędu:

¹⁰ Jak podaje SLANG.pl, pej to ‘skrótowa wersja słowa Fanpage’, zob. „Pej”, SLANG.pl. <https://slang.pl/pej/> [dostęp 7.05.2021].

¹¹ Rozwinięcie ich znaczeń można znaleźć w artykułach, zob. Sienkiewicz, 2020, Polityka.pl, 2016.

¹² Wszystkie zrzuty ekranu zamieszczone jako przykłady pochodzą z Fanpage’a Z24, <https://www.facebook.com/pages/category/Interest/Z24-189948942139/> [dostęp 3.01.2022].

Może się coś zmieniło bo poza ZHP jestem ponad dekadę, ale chyba nie jest to teraz organizacja charytatywna.

Like · Reply · 8w · Edited

Na subiektywność wypowiedzi wskazano także w odniesieniu do autorów fanpage'a, zaznaczając, że wypowiedź jest interpretacją, a nie wnioskowaniem opartym na faktach:

Z24 po to jest statut który wprost mówi jakich funkcji łączyć nie można. reszta to Wasze interpretację a nie działu prawnego 😊

Like · Reply · 6w

Okazywanie szacunku rozmówcom przejawia się przez uznawanie ich zdania: „To o czym mówisz jest niezwykle ważne”; „Jan Wójcik myślę podobnie. Pełna zgoda”. Za wyznaczniki merytorycznej dyskusji Cegieła uznaje respektowanie partnera i racjonalność argumentacji (2014, s. 159), której przejawy można też zaobserwować na Z24.

Typy argumentacji

O zdecydowanie rzeczowej dyskusji można mówić w odniesieniu do kwestii formalnych wyborów i działania organizacji. Te wypowiedzi odwołują się najczęściej do statutu ZHP dokumentów państwowych, często przywołują źródła lub podają linki, np. „«Schowanie całej dokumentacji związkowej» jest związane z rozporządzeniem RODO”. Merytoryczne komentarze na Z24 można też poznać po długości znacznie przewyższającej średnią (są to teksty składające się nawet z 260 czy 300 słów, podczas gdy przeciętne komentarze są zdecydowanie krótsze, co widać nawet na przykładach zamieszczonych w artykule). W gronie odbiorców Z24 znajdują się osoby, którym zależy na rzetelnej wymianie poglądów. O taki rodzaj dyskusji apelują także inni, formułując pytania otwarte:

Z24 to może powiedzcie dlaczego nie miała by dać rady? bo łączenie różnych funkcji w różnych instytucjach to raczej normalność niż coś co jest nie możliwe. Przyjmując waszą logikę myślenia osoby podejmujące się funkcji w organizacjach powinni natychmiast zrezygnować np. z pracy zawodowej. Tylko pytanie dlaczego. Należy przyjąć, że osoba która podejmuje się danej funkcji wie co robi i wie jakie będzie mieć obowiązki i obciążenia. Skoro podjęła świadomie decyzję, że będzie tę funkcję pełnić to należy przyjąć że podoła. I to nie jest eksperymentowanie na żywym organizmie tylko normalna logika pracy w organizacjach na całym świecie.

Like · Reply · 6w · Edited

rozumiem, tylko nie widzę tego procesu czy dążeń do tego w ZHP. Możesz podzielić się gdzie to obserwujesz? W potrzebie KCh do takiego mocnego decydowania np. o decyzji o zarządzie organizacji czy w czymś jeszcze?

Like · Reply · 6w

Po odpowiedziach (lub ich braku) widać wtedy, czy opinia wynika z argumentów, czy też jest bezpodstawna, a jej autor uchyla się od odpowiedzi, jak np.

Author

Z24

No dobra, ale merytorycznie i konkretnie. Co jest tu nadinterpretacją? W tym przypadku?

Like · Reply · 6w

Z24 merytorycznie i konkretnie to nie jest miejsce na tą dyskusję. merytorycznie i konkretnie jeśli uważacie iż coś jest nie tak na poziomie centralnym, sugeruje wniosek do CKR, NSH 😊

Like · Reply · 6w · Edited

Nie można jednak stwierdzić, że profil Z24 to miejsce jedynie merytorycznych dyskusji. W analizowanych wypowiedziach z marca argumenty *ad personam* szczególnie często pojawiają się pod informacjami o wyborze nowego naczelnika: „Na tym chłopie brakuje już tylko czubka, bombek i lampek”; „O co chodzi z tymi baretkami jak u ruskiego generała? Ktoś to uważa za ważne? Ładne?”; „to się nazywa odmładzanie organizacji... 😊”; „Czyżby KIHAM¹³ miał wrócić do życia?”. Pojawiają się odniesienia do wyglądu czy aluzje do wieku, stanowiące jedynie emocjonalne reakcje na oficjalną decyzję, z którą nie zgadzają się komentujący. Wartościowanie bazujące na wyglądzie pojawiło się także przy okazji debaty kandydatów: „Czy tylko mnie rażą jeansy i gołe kostki jednego z kandydatów?”. W obu sytuacjach tego typu wypowiedzi odwracają uwagę od wartości merytorycznych wnoszonych przez kandydujących, w ten sposób umniejszając ich znaczenie.

W dyskusji pojawia się także zarzut wobec działającego w organizacji zespołu¹⁴, którego decyzje miałyby bazować nie na rzetelnych argumentach, lecz na przesłankach osobistych:

Tak sobie myślę, że jak RN nie wybierze Cyryla to potwierdzi, że nie miała na celu dobra ZHP i nie chodziło o majątek/finanse ZHP, a tylko o personalne animozje. 😊

Like · Reply · 6w

¹³ KIHAM to powstały w latach 80. ruch odnowy harcerstwa. Zob. P. Grądział, *Geneza powstania Kręgów Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego*.

¹⁴ RN – Rada Naczelna, władza uchwałodawcza w ZHP.

Jak w innych wątkach, tak i tutaj znajdują się osoby, które postulują stosowanie rzeczowej argumentacji:

[redacted] no to słusznie jest zwracać im na to uwagę, natomiast niezbyt słusznie robić to w rozmowie o innym "hejcie" bo to się wtedy nazywa tu quoque tudzież "a u Was biją Murzynów".\

Wskazany zabieg erystyczny nie może być uznany za merytoryczny, gdyż służy zmianie tematu dyskusji mimo zasadnej krytyki (por. Wieczorek, 2018).

Hejt na Z24

Łatwość wypowiedzi w Internecie sprawia, że myśli bardzo szybko mogą być przekształcone w słowa. Hejterzy, jak definiuje Urzędowska, to grupy dyskutantów, które komentują bądź publikują posty obrażające innych bez podania konkretnych argumentów lub bazujące na błędnych argumentach (2017, s. 178). Wśród analizowanych komentarzy tego typu wypowiedzi też występują, jednak nie dominują. Pod postem o wyborze nowego naczelnika można znaleźć np. komentarze dotyczące jego wyglądu: „Na tym chłopie brakuje już tylko czubka, bombek i lampek”; „W Lidlu są naprawdę tanie maszynki do golenia”. Trudno znaleźć uzasadnienie dla dzielenia się tego typu ocenami na forum. Obrażana jest także Rada Naczelna, która tego wyboru dokonała, po pierwsze – w sposób bezpośredni przez zastosowanie wyzwisk:

A głupi! A głupi! A głupi wy! ... i to ma być wybór dla dobra Związku? Ręce opadają.

Like · Reply · 6w

po drugie – przez transformację nazwy: „Rada Bezczelna”. Przykładem nieuzasadnionego oceniania jest również tekst:

Pewnie Kapelan, będzie baaaaardzo zainteresowany spotkaniami z dziećmi i młodzieżą 🤔

Like · Reply · 6w · Edited

Zwielokrotnienie samogłoski mogące sugerować ironiczny ton głosu oraz wymowny emotikon na końcu zdania świadczą o przypisywaniu nieuczciwych intencji kapelanowi. Warto zaznaczyć, że ten komentarz pojawił się w dyskusji o rodzajach współpracy z kapelanami w ZHP i nie miał żadnego odniesienia personalnego, zatem komentujący przypisał złe intencje każdemu potencjalnemu

kapelanowi, bez względu na jego zachowanie. Brak argumentów wskazywany jest także w innych wątkach dyskusji:

Najwygodniej z domowego zacisza pohejtować człowieka, którego się nie zna. A ja znam i twierdzą, że krytyka i obawy są przedwczesne. [redacted]

[redacted] dalej spytam - i co z tego? Rób swoje, wybierz dobrego delegata na zbiórce wyborczej i zmień naczelnika w listopadzie. Ale nie, lepiej zjechać kogoś pod zdjęciem argumentami z pudelka.

Like · Reply · 6w

Czy też „Lepiej na zarzuty Kowlaka proszę odpowiedzieć! Łożo szyderców!” – apel o merytorykę zamiast wyśmiewania.

Analizując obecność hejtu na Z24, warto wspomnieć, że to jeden z głównych zarzutów wobec działania fanpage’a. Przykładem jest wypowiedź „halo! półgodzinna... z tego hejtu Wam się zegarek spowalnia”, w której sprostowanie informacji nie ma charakteru informacyjnego, lecz stanowi zarzut wobec autorów Z24, że zajmują się hejtem zamiast przekazywać wiadomości. Autorzy postów na takie zarzuty reagują ironią, np. „Wiemy... hejtujemy, mowa nienawiści i dzielimy organizację. Szambo, szczujnia, dno. 😊”, która jednak może prowokować negatywną reakcję adwersarzy, jak w przypadku wymiany zdań o zorganizowanej przez Z24 debacie kandydatów na naczelnika:

Z24 · 35:04

A tak generalnie, to jak nam amatorom idzie?

Like · Reply · 6w

Trudno powiedzieć, bo przez ekran nie czuć, czy kandydaci zaczęli już śmierdzieć szlamek przez udział w Waszej hejterskiej ustawce.

Like · Reply · 6w

Poza krytyką zauważalne jest również przypisywanie określonych poglądów autorom Z24.

Zarzuty te – znane środowisku – przywoływane są także w komentarzach:

Mhm. Widzę że wszyscy nagle przypomnieli sobie o hejcie i stronniczości Z24. Nie mi osądzać, dla mnie ten fanpage jest jedynym źródłem jakichkolwiek informacji co się dzieje na szczeblu centralnym, A forma jest drugorzędna.

A nasza uwaga powinna być skupiona na tym żeby przycisnąć i wymusić przeprowadzenie co najmniej debaty. Żeby każdy w związku miał swoje stanowisko w tej sprawie, A nie tylko garstka wybrańców.

Like · Reply · 7w

„Ironiczno-humorystyczny pej”, jak często mówią o Z24 jego autorzy, można uznać za swoistą publicystykę, wszak wypowiedzi dotyczą aktualnych dla ZHP tematów oraz przybierają formę prowokujących opinii i interpretacji¹⁵.

Drugorzędną formę wskazana w komentarzu może jednak budzić wątpliwość z uwagi na publiczny wizerunek organizacji. Mimo że nie jest to oficjalny kanał ZHP, wpływa na jego obraz nie tylko w perspektywie krytyki, ale również dlatego, że jego treści tworzą członkowie ruchu. Kwestię tę na forum podnosi się w ten sposób:

...mi to się po prostu wydaje że jak ktoś się faktycznie troska o losy ZHP to nieoficjalny, humorystyczny pej nie jest najlepszym miejscem do okazywania tej głębokiej troski.

Zwłaszcza jak jednak jego autorzy sami twierdzą że jest on ironiczno-humorystyczny. I zwłaszcza że nikt się chyba nie spodziewa, że Druhna Asia tu odpowie. Wiec takie pytanie co najwyżej może spowodować lawinę domysłów i nic więcej. I po co?

Zjazd jest jak najbardziej dobrym miejscem do zadania takiego pytania, humorystyczny pej, pytanie rzucone w przestrzeń, imho, nie.

Like · Reply · 6w · Edited

Pytania pozostawione w przestrzeni publicznej nierzadko prowokują nie tylko do omawianych przypadków hejtu, lecz także innych wspomnianych negatywnych zachowań językowych. Tak to podsumowuje jeden z komentarzy: „Może nie ma tu hejtu, ale nie powiecie mi, że chcecie współpracy i że tego typu wpisy nie podburzają i nie dzielą środowiska...”.

Nieetyczna jest także strategia wykluczania, pozbawiająca drugiego szacunku i czyniąca z niego wroga zagrażającego porządkowi społecznemu (Cegieła, 2014a, s. 114). Taki cel można osiągnąć za pomocą kształtowania obrazu osoby lub grupy w sposób dyskredytujący – używając jedynie negatywnych cech (Cegieła, 2014a, s. 118), bądź uznając go za wroga, zagrożenie (Cegieła, 2014a, s. 121). Z kolei Marcjanik zauważa, że dominującą zasadą w komunikacji publicznej służącej przekonywaniu jest pragmatyczna zasada „cel uświęca środki”, która eliminuje zarówno zasady grzeczności, jak i normy etyczne (2007, s. 108). Brak szacunku może skutkować szerzeniem złych opinii, prześmiewczym stosowaniem eufemizmów lub wyrażaniem się w sposób niejasny, nieprecyzyjny bądź niepoprawny, na przykład poprzez stosowanie dwuznaczności lub formułowanie oczywistych sądów (Marcjanik, 2007, s. 109, 112).

W komentarzach na Z24 wykładniki oczywistości sądu przybierają zróżnicowaną postać – od czasowników, przez przymiotniki po modulatory, m.in.: „Ale to jakaś podejrzana inicjatywa. Bo zwróćcie uwagę że: 1) Parasol jest z Żoliborza

¹⁵ Por. „Publicystyka”, *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/publicystyka;3964321.html> [dostęp 23.04.2021].

2) To właśnie na Żoliborzu Jacek Kuroń założył Walterowców. Przypadek? 😏 Czyli, już **wiadomo** kto za tym stoi!"; „Doskonale **wiemy**, że tak to nie działa” – w tym przypadku oczywistość jest dodatkowo wzmacniana przez zastosowanie formy „my inkluzywnego”, co tym samym jest przejawem narzucania poglądów drugiej stronie; „**Oczywistym** się wydaje, że jak się jest wybranym do GK to winno się przestać być członkiem KCh lub H”; „Tak to **prawda**. W hufcach po prostu brakuje czasem wędrowników”; „Nie wiem kto wygrywa, ale **na pewno** wiem że na tym wszystkim na pewno przegrywa nasza organizacja”; „**Jan Wójcik na pierwszy rzut oka** widać, że pytanie ma sprowokować”. Oczywistość wybrzmiewa też z tez nieuargumentowanych: „Harcerstwo się skończyło, szkoda, fajne było”.

Prześmiewczość związana z konstruktami społecznymi widoczna jest także w wypowiedzi „Cóż, taki urok demokracji... Kandydować może każdy 😊” – ironicznie odnosi się do mankamentów demokracji, wskazując, że nie potrzeba umiejętności/przygotowania, by startować w wyborach: „może każdy”. Komentarz ten odnosi się do informacji o kandydatach na naczelnika ZHP i tym samym jest niejako zarzutem w stronę jednego z nich. Być może użyty emotikon miał nadawać wypowiedzi ton raczej żartobliwy, niemniej da się odczytać intencję zdyskredytowania kandydata.

Prześmiewczy ton wypowiedzi wybrzmiewa nie tylko w komentarzach. Sam fanpage publikuje takie teksty:

Mar 13 · 🌐 · Podpowiadamy komisji wyborczej, ze zamiast swoim telefonem robic zdjecia telefonu kandydata, zeby potwierdzic, czy oplacil skladki, mozna wejść do TIPI. Tam te informacje są. Nie ma za co.

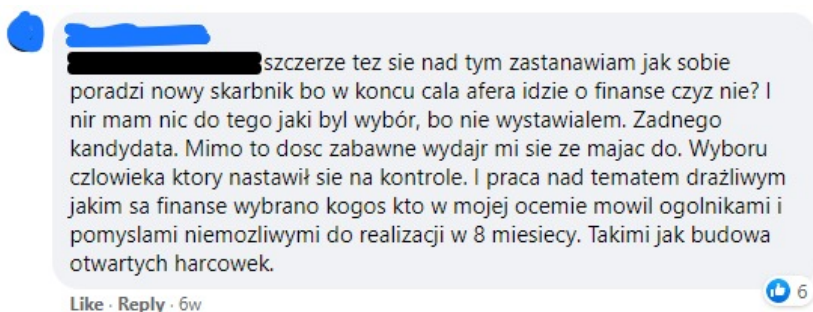
and 82 others

15 Comments

Na poziomie treści daje się wprawdzie odczytać dobrą radę (usprawniającą pracę), jednak forma tekstu i opublikowanie go na fanpage'u – jako przyczynku do komentarzy – nie jest przejawem dobrych intencji.

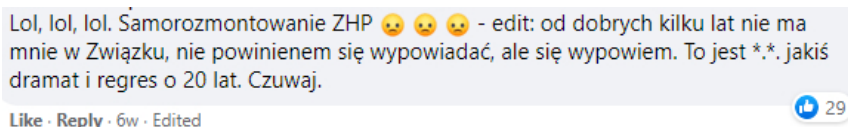
Zaburzenia formy i stylu

Nieprzykładanie wagi do poprawności językowej to zdaniem Urzędowskiej konsekwencja kluczowej cechy języka Facebooka, którą jest spontaniczność (2017, s. 176). Brak dbałości o poprawność komentarzy przejawia się przede wszystkim w niestosowaniu polskich znaków oraz zasad interpunkcji. Częstym zjawiskiem są także błędy literowe, wynikające prawdopodobnie z szybkiego pisania wiadomości (por. Urzędowska, 2017, s. 174). Niedbanie o poprawność formy wypowiedzi nie czyni jej niezrozumiałą, gdyż dyskusje toczą się dalej, jednak forma z pewnością świadczy o autorach i ich szacunku wobec rozmówców.

W analizowanych komentarzach można dostrzec również błędy ortograficzne („haryzma”, „puźniej”). Ich przyczyn raczej nie należy upatrywać w pośpiechu, lecz w nieznamości pisowni lub zaburzeniach rozwojowych (dysortografii, dysleksji).

Sporadycznie w zgromadzonym przeze mnie materiale zdarzają się określenia wulgarne. W marcowych wypowiedziach występują dwa wulgaryzmy, za pomocą których piszący werbalizują własne emocje: „Teraz Jan na skarbnika, federację ... i dalej nie napisze bo mnie wkurw bierze, a jestem przed podróżą” lub puentują zachowanie innych: „Dla tych, którzy użyją zaraz „to nie mój Naczelnik, to skandal i ja bym na niego nie zagłosował/a”: demokracja durniu. Trzeba było wybrać inną RN”. Poza wprost użytymi wulgaryzmami pojawiają się także użyte eufemistycznie – każdorazowo przy pomocy tzw. asterysków, czyli wykropkowania części lub całości wulgarного zwrotu (por. Urzędowska, 2017, s. 184): „Nope, tylko głośne k...a w 85 minucie xD”; „zacytuję klasyka ze starych naszych czasów.....w pizd.....z tym wszystkim”;

Ten typ eufemizowania może posłużyć do złagodzenia przekazu lub uniknięcia zablokowania użytkownika fanpage’a¹⁶. Złagodzenie czy nawet wprost powstrzymanie się od wulgarnej wypowiedzi komentujący wyrażają także wprost: „Tak piąte przez dziesiąte obserwuję ten profil i to co się dzieje ‚tam na górze’ to bym chciała podsumować 2 słowami, ale nie wypada... 😊”. Zarówno ten komentarz, jak i przywołane wyżej z wulgaryzmami są dowodem emocjonalności analizowanych wypowiedzi.

¹⁶ Niektóre ze stron/grup posiadają filtry usuwające niecenzuralne wypowiedzi lub blokujące ich autorów; mogą też to zrobić ich administratorzy.

Ze względu na marginalną obecność wulgaryzmów można uznać, że dyskutujący zachowują kulturę słowa. Częściej występują literówki, błędy interpunkcyjne czy wypowiedzi bez polskich znaków, co staje się typową formą w szybkiej komunikacji internetowej.

Opozycja my – oni

Zachowania językowe są postrzegane jako przejaw stosunku do drugiego człowieka, jak uważa Cegieła, i z tego względu pojawiają się rozróżnienia typu „my i oni”, bazujące na tożsamościach i procesach grupowych (2014a, s. 48). Badaczka wskazuje, że zróżnicowanie w obrębie własnej grupy może być przyczyną zintensyfikowanych emocjonalnych reakcji w stosunku do obcych spoza grupy, a inność członka naszej grupy daje poczucie zagrożenia brakiem wspólnoty (Cegieła 2014a, 68). Warto zauważyć, że z rozmów na Z24 wynikają dwie opozycje „my–oni” – z jednej strony chodzi o przeciwstawienie członków ZHP i osób spoza organizacji, z drugiej zaś o wewnętrzne rozwarstwienie grupy harcerzy.

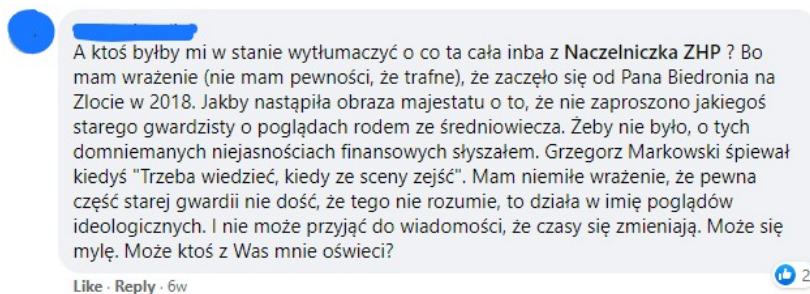
W pierwszym wariancie „oni” spoza organizacji ujawniają się przede wszystkim jako byli członkowie Związku. Sytuują się poza: „jestem już jedynie sympatykiem zhp”, „poza ZHP jestem ponad dekadę”. Niekiedy także, odnosząc się do obecnej sytuacji, wyrażają zadowolenie z tego faktu: „Dobrze że to nie jest już mój związek”; „Cieszę się że to już nie mój związek”. Z jakiegoś powodu (sentymentu?) komentują bieżące wydarzenia („od dobrych kilku lat nie ma mnie w Związku, nie powinienem się wypowiadać, ale się wypowiem”) i chcą nie tylko czytać Z24, ale też śledzić rozwój wypadków („A czy jest gdzieś transmisja osób bez konta z domena @zhp.pl? Takich ex instruktorów, którzy kibicują kandydatowi i są ciekawi co się tam dzieje?”¹⁷). Kwestia upubliczniania informacji osobom postronnym sama w sobie też była poddawana dyskusji na Z24 w związku z otwartym dostępem do fanpage’a. I jak widać z wypowiedzi – „jednak skłaniałabym się ku robieniu tego w formie zamkniętej a nie z dostępem dla całego świata” – są zwolennicy pozostawiania tych informacji w ramach organizacji. Biorąc pod uwagę świadome kształtowanie wizerunku i emocjonalne reakcje, które w kontrowersyjnych momentach bez znajomości kontekstu łatwo opacznie zrozumieć, można ten postulat uznać za racjonalny. Jednocześnie wiadomości z Z24 docierają nie tylko do członków (byłych i obecnych) ZHP, o czym świadczy komentarz do debaty: „W sumie nie wiem po co oglądałem skoro nie jestem związany z harcerstwem, ale miło się Państwa słuchało”.

Jak wcześniej wskazałam, Z24 zarzuca się polaryzację harcerskiego środowiska i – bez względu na rolę fanpage’a – w komentarzach pojawiają się wypowiedzi świadczące o podziale „my–oni” wewnątrz ZHP. W organizacji zrzeszającej ok.

¹⁷ Transmisja Rady Naczelnej była dostępna tylko dla zalogowanych do kont harcerskich.

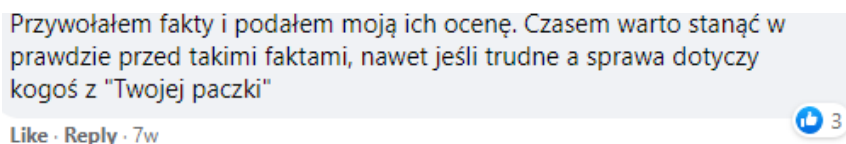
100 tysięcy członków różnice zdań wydają się normalne, a pomysłów na jej funkcjonowanie może być kilka. Jednym z ostatnich wydarzeń, które wyraźnie podzieliło środowisko, był 40. Zjazd ZHP (2017 r.), na którym wybrano nowego naczelnika. Kandydatki Anna Nowosad i Jolanta Kreczmańska przed zjazdem prowadziły szeroko zakrojone kampanie promocyjne, których wyrazem było korzystanie z hashtagów #teamjola i #teamania jako sposobu poparcia konkretnej kandydatki¹⁸. Kontrowersyjne wypowiedzi o odwołaniu Anny Nowosad z funkcji naczelniczki wskazują, że wciąż istnieje grupa #teamania i przeciwna jej działaniom grupa „innych”. Widać to np. w takim komentarzu: „to mocno nieformalne stwierdzenie, ale on chyba jest z tej „ekipy” rady, która była za wywaleniem Ani”, podkreślającym negatywne nacechowanie rzeczownika *ekipa* przez zastosowanie cudzysłowu.

Poniższy komentarz wskazuje na szersze niż wprost wyrażone (związane z finansami) powody odwołania naczelniczki¹⁹:

Zdanie to jest wyrazem wielu toczących się w organizacji dyskusji na temat połączenia tradycji działania z dostosowaniem do zmieniających się realiów świata. Na tej podstawie można stwierdzić, że wewnętrzny podział w ZHP sytuuje się pomiędzy tradycją a nowoczesnością w działaniu – zaś opisywanie go za pomocą kontrastu wskazuje, że w organizacji nie próbuje się połączyć obu podejść.

Jak w każdej grupie społecznej relacje powstające między współpracownikami mogą rzutować na przychyłność dla jednej ze stron. Zarzut tego typu został wyrażony za pomocą potocznego rozumienia słowa *paczka*:

¹⁸ Na temat hashtagów jako charakterystycznych elementów języka Internetu zob. Urzędowska, 2017, s. 175.

¹⁹ Inba ‘draka, awantura, afery’, zob. „Inba”, SLANG.pl, <https://slang.pl/inba/> [dostęp 7.05.2021].

dla mnie jednak bezszczerne jest sugerowanie, że bronie kogos "ze swojej paczki" i że nie stoję w prawdzie z faktami. Tym sie różni właśnie Twoje harcerstwo od mojego. A Ty sobie dalej krytykuj bo w tym jesteś mistrzem.

Like · Reply · 7w

Ostatnia wypowiedź świadczy natomiast, że różnice zdań między harcerzami dyskutujący przenoszą na ogólną wizję harcerstwa (stosując zaimki *moje* – *twoje*, jakby działania w jednej organizacji podejmowane były na podstawie różniących się zasad moralnych).

Wewnętrzny podział w ZHP jest zauważany przez komentujących i uznawany za problem. Świadczą o tym m.in. pytania do kandydatów na naczelnika, w których pojawiają się określenia konkretyzujące problem: „Jaki macie plan na powstrzymanie rodzących się w zhp **podziałów** oraz jakie główne cele stawiacie przed sobą na początek kadencji?”; „Co kandydaci zrobią dla **obniżenia napięcia** między instruktorami i **odbudowy** wspólnoty?”. Pojawiają się także głosy apelujące o rozwiązanie sytuacji:

O tym, kto na ile jest winny konfliktu, nie będę rozmawiać, bo i tak się nie przekonamy (zresztą stwierdzenie, że jedni są strasznie źli, a drudzy idealni, jest dość naiwne. Każda ze stron mogła coś zrobić lepiej, tylko dorośli ludzie w takich sytuacjach siadają i rozmawiają).

Może lepiej skupić się nad rozwiązywaniem problemów i przygotowaniem dobrze zjazdu. A nie tworzyć kolejne pola niepotrzebnego konfliktu wewnątrz organizacji to jej nie służy.

Like · Reply · 6w

9

Może lepiej zacznijmy naprawdę rozmawiać. Nie tylko z "naszymi", kimkolwiek są.

Like · Reply · 7w

6

Niemniej widoczne jest także zwątpienie w możliwość współpracy przejawiające się w stwierdzeniach na temat nierespektowania zdania „drugiej” strony: „Ale jaki sens ma taka debata skoro to i tak nie jest nasz Naczelnik tylko Naczelnik Rady Naczelnej? Oni nie potrzebują pewnie takiej debaty bo i tak zrobią po swojemu”; „wspólnota? Po czymś takim [po odwołaniu Nowosad – KJ]? Bez żartów...”. Kwestii dzielących ZHP jest więcej: „Dodam jeszcze, że nie uważam,

żeby Z24 dzielił Związek. Na pewno nie bardziej niż poczynania Rady Naczelnej ZHP” – a możliwość publicznego wyrażenia opinii na Z24 jest pewną formą uewnętrzniania nastrojów panujących w obrębie organizacji.

Wykorzystanie podziału my–oni w omawianej dyskusji przejawia się w różnych sposobach mówienia o nas i o nich. Za pomocą środków językowych podważane są kompetencje oraz intencje innych członków organizacji (np. sugerowanie układow). Tym samym zaprzeczona zostaje jedność w działaniu dla dobra wspólnego – zastosowanie tego mechanizmu można zinterpretować jako rozbitcie członków ZHP na grupę podążającą za ideałami organizacji i grupę o innych motywacjach do działania.

Podsumowanie

Dzięki nowym technologiom dyskusje różnych grup społecznych łatwo przenoszą się do sieci. Nawet w ZHP, pomimo istnienia oficjalnych kanałów w mediach społecznościowych, powstają dodatkowe przestrzenie komunikacyjne przyciągające członków organizacji z różnych rejonów kraju. Z jednej strony ułatwia to wymianę informacji oraz dyskusję o problemach, z drugiej jednak czyni ze wszystkich treści wiadomości publiczne.

Zastosowanie klucza kodowego do analizy etyki komunikacji w Internecie pozwala systematycznie przedstawić zachowania językowe zgodne i niezgodne z postulowanymi normami. Daje to możliwość przedstawienia wniosków na temat komunikacji w wielu aspektach, uwzględniając m.in. relacje między rozmawiającymi, zachowania grzecznościowe czy kwestie poprawności. Dzięki wykorzystaniu klucza kodowego w opracowaniu bardziej kompleksowego (reprezentatywnego) materiału można będzie również wprowadzić do badań aspekt ilościowy, wspierający wnioski z analizy jakościowej.

Rozpatrywany z perspektywy etyki komunikacyjnej fanpage Z24 dostarcza zarówno pozytywnych, jak i negatywnych przykładów zachowań językowych. Niemal w każdej z analizowanych kategorii można odnaleźć wypowiedzi zgodne z normami etycznymi (zachowanie grzeczności, szacunek dla odbiorcy czy rzeczowa argumentacja) lub je przekraczające (hejt, narzucanie poglądów, prześmiewczość, argumenty *ad personam*). Tezy postawionej przez jednego z autorów fanpage’a nie można więc uznać za w pełni zgodną z rzeczywistością:

Mimo moich prośb, nikt nie potrafił pokazać przykładów, przypisywanej temu profilowi mowy nienawiści, hejtu czy tego dzielenia. Wszystko zamyka się do negatywnych emocji. Szkoda.

Jak wskazano w niniejszym opracowaniu, w dyskusjach na Z24 obecne są przykłady zarówno hejtu, jak i tworzenia podziałów w środowisku harcerskim.

Personalne odniesienia, umniejszanie wartości osób czy formułowanie bezpodstawnych opinii to działania, które mogą wynikać z negatywnych emocji, natomiast ich przejawy w formie wypowiedzi stanowią już przykłady nieetycznych zachowań komunikacyjnych. Szczególnie są one widoczne przy korzystaniu z opozycji „my–oni”, za pomocą której wyrażane jest wartościowanie innych. W toku dyskusji pojawia się także wiele napomnień i apeli o spokojniejszą i bardziej rzeczową komunikację, więc użytkowników Z24 można uznać za grupę podejmującą próby samoregulacji w zakresie akceptowanych zachowań. Wartościowe więc będzie także szczegółowe przyjrzenie się zależnościom między stopniem etyczności komunikacji a wizerunkiem organizacji tworzonemu w wypowiedziach, co jednak wykracza poza ramy tematyczne niniejszego tekstu.

Bibliografia

- Bauer, Z. (2009). Polskie fora internetowe. Przykład „mowy nienawiści” czy „mowy agresji”? W: M. Filiciak, G. Ptaszek (red.). *Komunikowanie (się) w mediach elektronicznych. Język, edukacja, semiotyka* (s. 46–59). Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Benenowska, I., Laskowska, E. (2018). Jak badać język współczesnych polityków w kontekście etyki słowa? *Roczniki Humanistyczne* 6, 66, 7–27.
- Białek-Szwed, O. (2020). Mowa nienawiści problemem etycznym współczesnych mediów. *Zeszyty Naukowe KUL* 61, 4, 331–342.
- Biniewicz, J. (2009). Zachowania językowe w dyskursie politycznym zasady etykiety językowej, etyki słowa. *Colloquia Anthropologica et Communicativa, 1: Tabu, etykieta, dobre obyczaje*, 187–197.
- Cegiela, A. (2014a). *Słowa i ludzie: Wprowadzenie do etyki słowa*. Warszawa: Elipsa.
- Cegiela, A. (2014b). Etyka słowa w dyskursie publicznym. W: K. Jachimowska, B. Kudra, E. Szkudlarek-Śmiechowicz (red.). *Słowo we współczesnych dyskursach*, (s. 23–34). Łódź: Wyd. UŁ.
- Chudzik, A. (2019). Stygmatyzacja jako przejaw agresji w komunikacji internetowej (na wybranych przykładach). *Studia Slavica* 23/1, 109–119.
- Drąg, K. (2016). Skoro jesteśmy na ty... Wybrane aspekty skracania dystansu interpersonalnego w komunikacji internetowej. W: M. Drożdż (red.). *Prywatność w mediach – towar czy wartość*, (s. 153–166). Tarnów: Biblos.
- Grądział, P. Geneza powstania Kręgów Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego. Niepokorne harcerstwo: <https://niepokorneharcerstwo.wixsite.com/bydgoszcz/geneza-powstania-kiham> [dostęp 7.05.2021].
- Grzenia, J. (2006). *Komunikacja językowa w Internecie*. Warszawa: PWN.
- Jachymek, K. (2022). Wyznaczniki etyki komunikacyjnej w internecie. Klucz kodowy. *Językoznawstwo* nr 2(17), [w druku].
- Kaproń-Charzyńska, I., Wiśniewski M. (2018). Kreatywność leksykalna a etyka słowa (na przykładzie komentarzy internetowych). *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza* 25, 1, 77–92.
- Kępka, I. (2019). Słowa, które ranią, czyli o nietolerancji wobec obcych w komentarzach internetowych. *Studia Slavica* 23/1, 75–85.
- Krejtz, K. (red.). (2012). *Internetowa kultura obrażania?* Warszawa: Ośrodek Przetwarzania Informacji.

- Maj, A. (2013). Analiza treści. W: M. Makowska (red.), *Analiza danych zastanych. Przewodnik dla studentów*, (s. 127–147). Warszawa: Scholar.
- Marcjanik, M. (2007). *Grzeczność w komunikacji językowej*. Warszawa: PWN.
- Marcjanik, M. (2012). Etyczny aspekt językowych zachowań grzecznościowych (czyli „zawartość” etyki słowa w etykiecie językowej). W: A. Piotrowicz, M. Witaszek-Samborska, K. Skibski (red.), *Poznańskie Spotkania Językoznawcze 24: Kultura komunikacji językowej 2. Etyka i etykieta w komunikacji językowej* (s. 91–99). Poznań: UAM.
- Nijakowski, L. (2008). Mowa nienawiści w świetle teorii dyskursu. W: A. Horolets (red.), *Analiza dyskursu w socjologii i dla socjologii* (s. 113–133). Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
- Ożóg, K. (2005). Współczesny model polskiej grzeczności językowej. W: A. Dąbrowska, A. Nowakowska (red.), *Język a kultura, t. Życzliwość i agresja w języku i kulturze* (s. 9–15). Wrocław: Wyd. UWr.
- Pachowicz, M. (2012). „Skomentuj na forum” czyli etykieta językowa w komunikacji internetowej. W: *Poznańskie Spotkania Językoznawcze 24: Kultura komunikacji językowej 2. Etyka i etykieta w komunikacji językowej* (s. 135–144). Poznań: UAM.
- PAP. (2021). ZHP: Rada Naczelna ZHP wygasila mandat naczelnicze Annie Nowosad. <https://www.wnp.pl/parlamentarny/spoleczenstwo/zhp-rada-naczelna-zhp-wygasila-mandat-naczelnicze-annie-nowosad,123516.html> [dostęp 7.05.2021].
- Polityka.pl. (2016). Nowe reakcje na Facebooku – co tak naprawdę wyrażają? <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/ludzie/style/1652268,1,nowe-reakcje-na-facebooku--co-tak-naprawde-wyrazaja.read> [dostęp 22.04.2021].
- Pręgowski, M. (2012). *Zarys aksjologii Internetu. Netykieta jako system norm i wartości sieci*. Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
- Puzynina, J. (1997). *Słowo – wartość – kultura*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Sienkiewicz, J. (2020). Facebook wprowadza nową reakcję w związku z pandemią koronawirusa. <https://nowymarketing.pl/a/26080,facebook-wprowadza-nowa-reakcje-w-zwiazku-z-pandemia-koronawirusa> [dostęp 22.04.2021].
- SLANG.pl. <https://slang.pl/> [dostęp 7.05.2021].
- Sierackiewicz, M. (2021). Czy kredyt na remont Zawiszy Czarnego jest powodem odwołania Naczelniczki ZHP? Hm. Anna Nowosad na FB opublikowała swoje stanowisko. https://mlodagdynia.pl/pl/684_ngo/44031_czy-kredyt-na-remont-zawiszy-czarnego-jest-powodem-odwolania-naczelniczki-zhp-hm-anna-nowosad-na-fb-opublikowala-swoje-stanowisko.html [dostęp 7.05.2021].
- Smoleń-Wawrzusiszyn, M. (2015). Kim jest człowiek w świecie marketingu? Etyka słowa a profesjonalizm marketerów. *Studia Pragmalingwistyczne VII*, 291–306.
- Sułowski, K. (2021). Naczelniczka ZHP odwołana. Bo remontowała jacht w pandemii? <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,26778583,naczelniczka-zhp-odwolana-bo-remontowala-jacht-w-pandemii.html> [dostęp 7.05.2021].
- Trzaskowski, P. (2019). Zawstydzanie w komentarzach internetowych – rekonesans pragmalingwistyczny. *Poradnik Językowy 7* (766), 32–48.
- Urzędowska, A. (2017). Etyka czy etykieta? Charakterystyka komentarzy Facebooka w perspektywie poprawności językowej i obyczajowej. *Studia Socialia Cracoviensia 1* (16), 173–187.
- Warda-Radys, L. (2019). Hejt albo nawet nie hejt – o cechach pewnej grupy tekstów identyfikowanych w akcie nominacji jako hejt. *Studia Slavica 23/1*, 87–98.
- Wieczorek, K. (2018). #19. Przyganiał kocioł garnkowi, czyli argumenty „ty też”. *Filozofuj! 5* (23), 29–30.
- Wierzbicka-Piotrowska, E. (2018). Etyka słowa a język negocjacji. *Media – Biznes – Kultura. Dziennikarstwo i komunikacja społeczna 4*, 11–24.